

3. Чачко А.С. Развивающая библиотека в информационном обществе / А.С. Чачко. — М., 2001. — 106 с.
4. Brown E. F. Bibliotherapy and its widening applications. — NJ., 1975. — 134 p.
5. Pardeck J. T. Using Bibliotherapy in Clinical Practict. A Guide to Self – help Books. — London Greenwood Press, 1993. — 145 p.

УДК 347.78:021.61

Гужва А.А.,

бібліотекар Інтернет – Центру ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна,

тел: 707-51-21,

e-mail: aguzhva@ukr.net

Самохвалова О.Ю.,

зав. відділу АПЗ ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна,

тел. 707-50-02,

e-mail: Olga.J.Samohvalova@univer.kharkov.ua

адреса: Харків, майдан Свободи, 4

АВТОРСЬКЕ ПРАВО У ЦАРИНІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

Сучасні бібліотеки, особливо університетські, опинилися у полі певної напруженості між створенням умов вільного доступу до інформаційних ресурсів та дотримання прав інтелектуальної власності. З одного боку, реалії сьогодення потребують активного використання засобів електронної комунікації в бібліотечній діяльності з метою підтримки та розповсюдження наукового знання. З іншого, постає питання законного використання об'єктів інтелектуальної власності.

Про застосування комп'ютерних технологій та створення умов максимально відкритого доступу в науково-інформаційному просторі з метою підвищення ефективності наукової комунікації неодноразово говорили, писали Журавльова І.К., Ярошенко Т., Кучма І. та інші фахівці. Не секрет, що велика кількість наукових розробок українських вчених залишається невідомою для світового товариства. Портали відкритого доступу – один із найкоротших шляхів до швидкого, масового оприлюднення результатів наукової діяльності. Але інерційність мислення деяких керівників наукових підрозділів, їх прихильність до традиційного оприлюднення результатів саме в друкованих виданнях призводить до того, що університетські репозитарії лише частково заповнюються шляхом «самоархівування» (так званій Green Road [4, с. 163]). На сьогоднішній день тільки 25% робіт від загальної кількості (це 1600 із 6220) у репозитарії Каразінського університету були розміщені самими авторами. Порівняно з 2010 роком є прогрес, бо тоді тільки 6% робіт розміщувались шляхом самоархівування. Значною мірою ці репозитарії заповнюються співробітником бібліотеки або університету. Саме тут стає актуальним питання охорони об'єктів авторського права.

Фіксація порушення та захист авторського і суміжних прав – це складна юридична, а у випадку мережевих порушень ще й технічна проблема. Переважна більшість користувачів Інтернет вважає мережу місцем, де відсутнє будь-яке правове регулювання, тому такі порушення набули масового масштабу. Дійсно, для мережі застосовується принцип аналогії закону чи права, але Верховний Суд України в своїй постанові від 4 червня 2010 року узагальнив практику щодо авторського права в Інтернеті та постановив, що «розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного використання, є доведенням творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснювати доступ до творів з будь-якого місця і будь-який час за їхнім власним вибором ..., тобто таке розміщення є правомірним лише з дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право» [2, п. 31].

Власне, що охороняє авторське право? Перш за все, це захист продукту від копіювання з метою отримання комерційної винагороди. Щодо копіювання для домашнього використання, цитування чи створення пародії – це дії, що в більшості країн вважаються припустимими в межах закону. В українському законодавстві (ст. 21 «Закону України про авторське і суміжні права» [6]) легальним вважається низка дій, в тому числі цитування, відтворення у каталогах, використання частини твору у якості ілюстрацій з науковою та навчальною метою та ін., але без використання у комерційних цілях і обов'язковим зазначенням автора твору та джерела запозичення. Оскільки репозитарії створені для оприлюднення саме наукових творів, то вважається, що користувачі будуть звертатись до цього архіву відповідно з освітніми та науковими цілями. Тобто, на перший погляд, розміщення наукового чи навчального твору співробітником бібліотеки (університету) виглядає правомірним, особливо якщо це праця співробітника закладу, на сервері якого знаходиться репозитарій. Згідно ст. 16 «Закону України про авторське та суміжні права» виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю. Тож ВНЗ має повне право, згідно цього закону оприлюднювати наукові роботи своїх співробітників. Але не все так просто, тому що в Цивільному кодексі України (ст. 429, ст. 430) майнові права на об'єкт, створений на замовлення чи в зв'язку з виконанням трудового договору, спільно належать як роботодавцю так і творцю цього об'єкта, якщо інше не встановлено договором [9].

Таким чином, щоб запобігти виникненню непорозуміння, краще отримати згоду автора. Звичайно, було б логічним, якщо таку згоду ВНЗ отримував заздалегідь, на етапі підписання договору із майбутнім співробітником, в якому окремим пунктом прописувалось обов'язкове виставлення робіт в університетській репозитарій. На сьогодні підтвердження волевиявлення самого автора при розміщенні робіт в репозитарії ХНУ ім. В.Н. Каразіна відбувається двома шляхами: 1) в електронному вигляді (цифрове ліцензування) та 2) на паперовому стандартному договорі приєднання. Якщо співробітник розміщує «постпрінт», треба звертати увагу чи був договір із видавництвом, і на яких умовах можна розмістити статтю, що вже була

опублікована. Більшість академічних видавництв не заперечує, коли архівується стаття у вигляді препринту, але деякі вимагають вказувати, що стаття у завершеному вигляді міститься там-то і там-то.

Відкритий доступ дає науковцям та освітянам величезні можливості. Наприклад, за даними статистики Google Analytics відвідування сторінки репозитарію ХНУ ім. В.Н. Каразіна в середньому за тиждень коливається близько 2000 чоловік – із них приблизно $\frac{1}{4}$ частина таких, що звертаються до репозитарію повторно. Ці відвідувачі переглядають в середньому близько 6000 сторінок наукових публікацій.

Також частина методичних збірників, задачників та підручників знаходиться в електронному каталозі і деякий час була доступна звідусіль. Згодом, були введені певні обмеження для перегляду такої літератури, і на сьогодні вона доступна для скачування та перегляду тільки у внутрішній сітці. Ці обмеження були спричинені побоюваннями відносно дотримання авторських прав осіб, що створили ці книжки. Але, як відомо авторське право має свій строк – це 70 лет після смерті автора, тож ті підручники, які створені людьми, що померли до 1942 року, можуть бути виставленні у відкритий доступ на законних підставах. Це також буде сприяти збільшенню кількості відвідувачів сайту бібліотеки, створювати посилання, а отже позитивно впливати на загально університетські рейтинги.

Проблема авторського права – це не тільки проблема України. Особливо це стосується аудіовізуальних творів – фільми, музика, тощо. Серед академічної спільноти це питання не стоїть так гостро, але йому приділяється достатньо уваги. Наприклад, з метою створення ефективної системи визначення авторських прав на твори 16 бібліотек з 11 країн Європи сформували єдиний реєстр авторських прав в допомогу проектам, що займаються оцифруванням документів – як текстових, так і зображень [11].

Звичайно, відкритий доступ являє собою надзвичайно корисний спосіб наукової комунікації. На жаль, як вказав Назаровець С. [7, с. 29], обговорення стану та перспектив репозитаріїв відбувається переважно серед бібліотекознавців, що не сприяє ефективному розповсюдженню наукових досягнень українських вчених, що надає система відкритого доступу. Кожен ВНЗ, виходячи із власних, в тому числі економічних інтересів використовує результати інтелектуальної діяльності своїх співробітників. Розміщення у репозитаріях відкритого доступу наукових робіт власних співробітників – один способів такого використання бо всі відомі рейтинги [8] використовують у ранжуванні такий показник як цитування наукових робіт співробітників університету, що набагато збільшується, якщо роботи містяться у відкритому доступі [7]. Але попри всілякі «благі наміри», інтереси окремої людини, автора наукової праці повинні бути враховані.

Список використаних джерел

1. Бойченко А. Захист авторського права та суміжних прав в Інтернеті / А. Бойченко // Інтелектуальна власність в Україні. – 2012. – № 7. – С. 37–41.

2. Верховний Суд : Постанова від 04.06.2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>. – Назва з екрану.
3. Вэриан Х. Экономическая теория авторских прав : пер. с англ. / Х. Вэриан // Вопросы экономики. – 2007. – № 2. – С. 68–84.
4. Журавлева Е.Ю. Научно-исследовательская инфраструктура Интернет / Е.Ю. Журавлева // Вопросы философии. – 2010. – № 8. – С. 155–166.
5. Журавльова І. Доступність і відкритість інформації у стратегії розвитку бібліотеки ВНЗ / І. Журавльова // Вища школа. – 2008. – № 7. – С. 44–54.
6. Закон України про авторське право і суміжні права : Постанова ВР від 23.12.93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. – Назва з екрану.
7. Назаровець С. Репозитарії вищих навчальних закладів України у системі наукової комунікації / С. Назаровець // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 8. – С. 25–30.
8. Рейтинг университетов мира 2012-2013 от The Times Higher Education [Электронный ресурс]: сайт / Евроосвіта : Центр міжнародних проєктів : НДІ прикладних інформаційних технологій. – Режим доступу : <http://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=2194>. – Заглавие с экрана.
9. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page8>. – Назва з екрану.
10. Ярошенко Т. Відкритий доступ – шлях до присутності України у світовій науковій спільноті / Т. Ярошенко // Вища школа. – 2011. – № 3. – С. 47–51.
11. ARROW: Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works towards Europeana [Electronic Resource]. – Way of access : <http://www.arrow-net.eu/> – Title of the screen.

УДК 026.662

Жуков Василий Павлович,

старший преподаватель кафедры музыкально-инструментальной подготовки Харьковского национального педагогического университета им. Г.С. Сковороды

МУЗЫКА КАК ЗНАКОВАЯ СИСТЕМА

Музыкальное искусство создает для человека мир звуков, выраженных специальными знаково-символическими средствами. Язык искусства допускает изучение его методами семиотики и другими смежными с ним дисциплинами. Язык музыкального искусства как форма обобщенного отражения действительности представляет собой «знаковую систему», поэтому музыка